

Kunsti ja usu teekond Siiditeel

Mogao (Dunhuang) ja Kizili koobaste lugu

Siiditee: Rohkem kui kaubatee

Enne kui süveneme koobasteise endisse, on oluline mõista nende asukohta. Siiditee ei olnud pelgalt kaupade, nagu siid ja vürtsid, vahetamise võrgustik. See oli ka ideede, religioonide ja kunstistiilide peamine maantee. Budism rändas mööda neid radu Indiast Hiinasse, muutes igaveseks Kesk-Aasia ja Ida-Aasia kultuurimaastikku. Meie lugu jälgib seda teekonda läbi kahe kõige olulisema varajase budistliku kunstikeskuse.

Maailma suurim budistliku kunsti aare: Mogao

735

koobast

45 000+ m²

seinamaale

2 415

värvilist
skulptuuri

1600+

aastat
kunstiajalugu

“Hiina loodeosa budistliku kunsti arengu tunnistusena on Mogao koopad võrreldamatu ajaloolise väärtusega.”

— UNESCO

Asukoht: Gansu provints, Hiina. Oluline peatuspaik iidse Hexi koridoril.

Nägemus kõrbes

Lugu saab alguse aastal 366. Rändav budistlik munk nimega Le Zun (või Yuezun) jõudis selle mäe juurde ja nägi nägemust “tuhandetest kuldses valguses suplevatest budadest”. Sellest inspireerituna raius ta kaljusse esimese meditatsioonikoopa. Tema eeskujule järgnesid teised mungad, patroonid ja isegi keisrid, eriti Sui ja Tangi dünastiate õitsengu ajal, mil koobaste arv ületas tuhande.

Raamatukogu koobas: Taasavastatud ja laialipuistatud maailm

1. Avastus

Aastal 1900 leidis taoistlik munk Wang Yuanlu puhastustööde käigus juhuslikult peidetud sissepääsu koopasse nr 17.

2. Aare

Seest leiti tohutu kogu – üle 50 000 käsikirja, maali ja reliikvia, mis olid 11. sajandil sinna müüritud ja sajandeid puutumatuna püsinud.

3. Kaotus

Uudis levis ning Lääne maadeuurijad, nagu Aurel Stein (1907) ja Paul Pelliot (1908), ostsid Wangilt sümboolse summa eest tuhandeid esemeid.

Tänapäeval asub enamik "Raamatukogu koopa" aaretest muuseumides ja raamatukogudes Pekingis, Londonis, Pariisis ja Peterburis, mitte nende algses asukohas.

Kuid see monumentaalne traditsioon ei tekkinud tühjale kohale.

Kust sai see kõik alguse?

Loo algus: Kizili tuhande buda koopad

Asutatud: 3. sajand pKr

Asukoht: Kucha kuningriik,
Xinjiang

Tähtsus: Hiina vanimad
budistlikud koopad

Lugu algab lääne pool, Tarimi nõo põhjaservas, iidse Kucha kuningriigis. Siin asuvad Kizili koopad – Hiina vanimad ja läänepoolseimad budistlikud koopad, mille rajamine algas 3. sajandil, ligi sajand enne Mogao esimest koobast. Kucha oli Siiditee oluline sõlmpunkt ja budismi leviku keskus, koduks paljudele tõlkijatele ja õpetlastele, sealhulgas kuulsale Kumārajīvale.

Kahe ajastu lugu

KIZIL

Algus: ~3. sajand pKr

Koopaid: 236 (nummerdatud)

Aktiivne periood: 3.–9. sajand

Asukoht: Kucha (Xinjiang)

Kunstiline fookus: Varajane budism,
Gandhara ja Pärsia mõjud

MOGAO

Algus: 366 pKr (4. sajand)

Koopaid: 735

Aktiivne periood: 4.–14. sajand

Asukoht: Dunhuang (Gansu)

Kunstiline fookus: Mahajaana
budism, Hiina dünastiate stiilid

Stiilide vool: Gandharast Tangi dünastiani

Kizil: Läte (The Source)

Tugevad Kreeka-India (Gandhara) ja Pärsia (Sassaniidide) mõjud. Figuurid on sageli maalitud loomuliku varjutusega. Kasutati märja akvarelli tehnikat, mis levis hiljem itta. Teemad keskenduvad varajastele budistlikele lugudele (džatakad).

Mogao: Risttee (The Crossroads)

Stiilide sulatusahi. Kizilist pärit tehnikad segunesid Hiina kunstiga, saavutades tipu Tangi dünastia ajal. Figuurid muutusid elegantsemaks ja voolujoonelisemaks, peegeldades Hiina esteetikat. Rõhk Mahajaana teemadel ja keiserlikul patronaažil.

Kizili "sinine period": Lapis lazuli lugu

Üks Kizili silmapaistvamaid jooni on sinise pigmendi laialdane kasutus. See polnud tavaline sinine. Värv saadi haruldasest lasuriidist (lapis lazuli), poolvääriskivist, mida imporditi Afganistanist, enam kui 1200 km kauguselt. See oli **kulla ja hõbedaga sama väärtuslik**. Selle pigmendi rikkalik kasutus seintel ei peegelda mitte ainult Kucha kuningriigi jõukust, vaid ka nende sügavat pühendumust budismile. Need sinised toonid on säilitanud oma sära üle 1800 aasta.

Maadeavastajad ja kunsti väljaviimine

Sarnaselt Mogaole äratas ka Kizil 20. sajandi alguses Lääne maadeavastajate tähelepanu. Saksa ekspeditsioonid, mida juhtisid Albert Grünwedel ja Albert von Le Coq, uurisid koopaid aastatel 1905–1914. Vapustatuna kunstiteoste kvaliteedist, dokumenteerisid nad neid hoolikalt, kuid eemaldasid ka seinamaalingute osi, saagides need sõna otseses mõttes kaljust välja ja saates Berliini muuseumidesse.

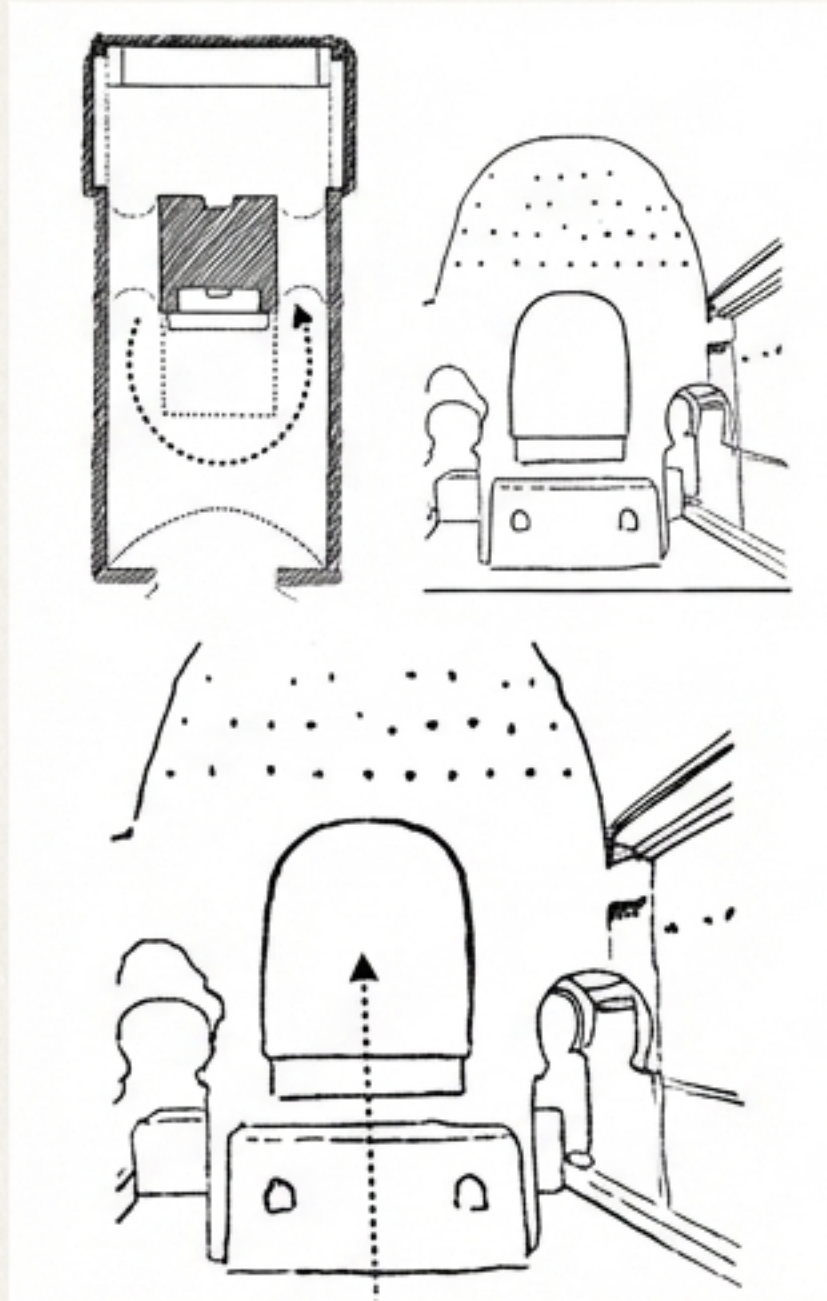
“See, mida ma siin näinud olen, ületab mu kõige pöörasemadki unistused.”
— Albert Grünwedel

Muuseumis eksponeeritud Kizili seinamaal ja Grünwedeli joonis

Paljud nendest hindamatutest seinamaalingutest hävisid Teise maailmasõja pommirünnakutes Berliinis.

Arhitektuur kui rituaal: Kesksamba koobas

Kizili koobaste üks olulisemaid uuendusi oli "kesksambaga koopa" disain. See ei ole tegelikult sammas, vaid kaljusse alles jäetud massiivne kiviplakk, mis sümboliseerib stuupat – budistlikku reliikviaehitist. Palverändurid said kõndida ümber selle kesktelje kitsastes koridorides, sooritades rituaalset *circumambulatio*'t. See arhitektuurne mudel võeti hiljem kasutusele ka kaugemal idas asuvates koobastemplites.

Ühine pärand, erinevad teed

Kizil: Kunstiline läte

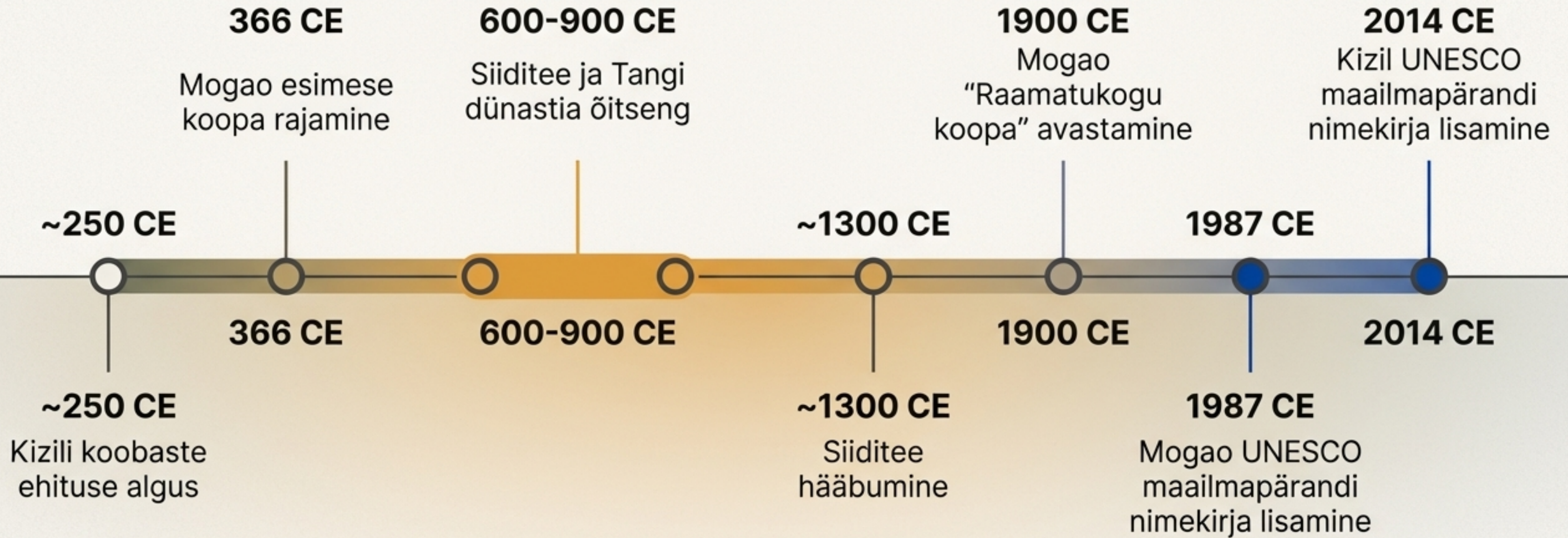
- Stiilide laboratoorium, kus segunesid Kreeka-India ja Pärsia mõjud.
- Varajaste tohaari budistlike kuningriikide ja nende rahvusvaheliste sidemete monument.

Mogao: Suur hoidla

- Kultuuriline risttee, kus Siiditee ideed kohtusid ja muundusid Hiina tsivilisatsiooni mõjul.
- Tuhandet aastat hõlmav kunstiraamatukogu kaljus.

Teekond läbi aja

Püsiv kaja

Kunagi kaugetesse kõrbetesse loodud Kizili ja Mogao aarded on tänaseks ülemaailmne pärand. Nende lugu on nii imelise säilimise kui ka traagilise kaotuse lugu. Laialipillutatuna muuseumidesse üle maailma, tuletavad nende seinamaalide killud meile meelde nii inimkonna loovuse ulatust kui ka kultuuripärandi haprust. Nende kaja kostub tänaseni.